

HOTĂRÂREA CURȚII
din 10 decembrie 1991*

**Merci convenzionali porto di Genova SpA
împotriva
Siderurgica Gabrielli SpA**

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Tribunale di Genova (Italia)]

„Întreprinderi portuare – Monopol legal – Reguli de concurență – Nediscriminare pe motiv de naționalitate – Libera circulație a mărfurilor”

Cauza C-179/90

În cauza C-179/90,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, de către Tribunale di Genova (Italia) pentru pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe între

Merci convenzionali porto di Genova SpA

și

Siderurgica Gabrielli SpA,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 7, 30, 85, 86 și 90 din Tratatul CEE,

CURTEA,

compusă din domnul O. Due, președinte, Sir Gordon Slynn, domnii R. Joliet, F. A. Schockweiler și P. J. G. Kapteyn, președinți de cameră, G. F. Mancini, C. N. Kakouris, J. C. Moitinho de Almeida, G. C. Rodríguez Iglesias și M. Díez de Velasco, judecători,

avocat general: domnul W. Van Gerven

* Limba de procedură: italiana.

grefier: domnul H. A. Rühl, administrator principal

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

— pentru Merci convenzionali porto di Genova SpA, de Sergio Medina și Giuseppe Ferraris, avocați în Baroul din Genova,

— pentru Siderurgica Gabrielli SpA, de Giuseppe Conte și Giuseppe Michele Giacomini, avocați în Baroul din Genova,

— pentru Comisia Comunităților Europene, de Enrico Traversa, membru al Serviciului juridic, în calitate de agent, asistat de Renzo Maria Morresi, avocat în Baroul din Bologna,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale Merci convenzionali porto di Genova SpA, ale Siderurgica Gabrielli SpA și ale Comisiei, prezentate în ședința din 30 mai 1991,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 19 septembrie 1991,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin ordonanța din 6 aprilie 1990, primită la Curte la 7 aprilie 1990, Tribunale di Genova a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, două întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 7, 30, 85, 86 și 90 din tratat.

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unui litigiu între societatea Merci convenzionali porto di Genova SpA (denumită în continuare „Merci”) și societatea Siderurgica Gabrielli SpA (denumită în continuare „Siderurgica”) cu privire la operațiunile de descărcare a mărfurilor în portul Genova.

3 Din dosarul transmis Curții reiese că în Italia operațiunile de îmbarcare, debarcare, transbordare, depozitare și mutare în general a mărfurilor sau a materialelor în port sunt rezervate, în temeiul articolului 110 din Codice della Navigazione (Codul navigației), unor companii portuare ai căror lucrători, care au de asemenea calitatea de membri ai acestor companii, trebuie să fie de cetățenie italiană, în temeiul articolelor 152 și 156 din Regolamentoo per la Navigazione Marittima (Regulamentul de navigație maritimă). Nerespectarea drepturilor exclusive cu care sunt învestite companiile portuare atrage după sine sancțiuni penale prevăzute la articolul 1172 din Codul navigației.

4 Articolul 111 din Codul navigației acordă întreprinderilor portuare dreptul de a organiza operațiunile portuare în numele terților. Pentru executarea operațiunilor portuare, aceste întreprinderi, constituite în general sub forma unor societăți de drept privat, trebuie să recurgă exclusiv la companii portuare.

5 În temeiul normelor italiene, Siderurgica s-a adresat societății Merci, întreprindere beneficiind de dreptul exclusiv asupra activității operaționale în portul Genova pentru mărfurile generale, pentru debarcarea unui lot de oțel importat din Republica Federală Germania, cu toate că echipajul navei ar fi putut efectua o debarcare directă. În vederea operațiunilor de debarcare, Merci a apelat la rândul său la compania portuară din Genova.

6 Ca urmare a unei întârzieri la debarcarea mărfurilor, determinată mai ales de grevele lucrătorilor din compania portuară, s-a creat un litigiu între Siderurgica și Merci în cadrul căruia Siderurgica a solicitat repararea prejudiciului suferit din cauza întârzierii survenite și recuperarea sumelor achitate, pe care le consideră inechitabile în raport cu prestațiile efectuate. Sesizat în privința acestui litigiu, Tribunale di Genova a decis să suspende procedura până când Curtea se va pronunța cu privire la următoarele întrebări preliminare:

„1) În stadiul actual al dreptului comunitar, în cazul importului pe cale maritimă pe teritoriul unui stat membru al CEE de mărfuri dintr-un alt stat membru al Comunității, dispozițiile articolului 90 din Tratatul de instituire a CEE și interdicțiile prevăzute la articolele 7, 30, 85 și 86 din tratatul menționat atribuie subiecților din ordinea juridică comunitară drepturi pe care statele membre sunt obligate să le respecte, în ipoteza în care efectuarea operațiunilor de încărcare și de descărcare a mărfurilor în porturile naționale, chiar în prezența posibilității de a efectua aceste operațiuni cu mijloacele și echipajul de la bord, este rezervată în mod exclusiv și la tarife stabilite în mod obligatoriu unei întreprinderi și/sau unei companii portuare al cărei personal nu include decât resortisanți naționali? sau

2) o întreprindere și/sau o companie portuară al cărei personal nu include decât resortisanți naționali, căreia îi este rezervată în mod exclusiv și la tarife stabilite în mod obligatoriu efectuarea operațiunilor de încărcare și de descărcare a mărfurilor în porturile naționale, constituie o întreprindere însărcinată cu gestionarea serviciilor de interes economic general, în sensul articolului 90 alineatul (2) din Tratatul de instituire a CEE, în privința căreia aplicarea dispozițiilor articolului 90 alineatul (1) și a interdicțiilor prevăzute la articolele 7, 30, 85 și 86 din tratatul menționat anterior poate împiedica îndeplinirea, de către aceasta, a misiunii speciale care i-a fost acordată?”

7 Pentru o prezentare mai amplă a faptelor din acțiunea principală, a desfășurării procedurii, precum și a observațiilor scrise prezentate Curții, se face trimitere la raportul de ședință. Aceste elemente din dosar sunt reluate în cele ce urmează numai în măsura în care sunt necesare pentru raționamentul Curții.

Cu privire la prima întrebare

8 Prin prima întrebare, instanța națională dorește să afle în esență dacă articolul 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolele 7, 30, 85 și 86 din tratat, exclude adoptarea de către un stat membru a unei dispoziții care conferă unei întreprinderi stabilite în statul respectiv dreptul exclusiv de a organiza operațiuni portuare și o obligă să recurgă pentru efectuarea acestor operațiuni la o companie portuară alcătuită exclusiv din lucrători naționali și dacă aceste dispoziții conferă persoanelor de drept privat anumite drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze.

9 Pentru a răspunde la această întrebare, astfel cum a fost reformulată, trebuie subliniat, cu titlu introductiv, că o întreprindere portuară care beneficiază de exclusivitatea organizării operațiunilor portuare pentru terți, ca și o companie portuară care beneficiază de exclusivitatea efectuării operațiunilor portuare trebuie să fie considerate întreprinderi investite de stat cu drepturi exclusive în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat.

10 Această dispoziție prevede, pentru întreprinderile respective, că statele membre nu formulează și nu mențin nicio măsură contrară normelor tratatului, în special contrară celor prevăzute la articolul 7 și celor în domeniul concurenței.

11 În ceea ce privește, în primul rând, condiția de cetățenie impusă personalului companiei portuare, trebuie reamintit pentru început că, în conformitate cu jurisprudența, articolul 7 din tratat, care consacră principiul general al nediscriminării pe motiv de cetățenie, se aplică în mod autonom numai în situații guvernate de dreptul comunitar pentru care tratatul nu prevede norme specifice privind nediscriminarea (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 30 martie 1989, Comisia/Grecia, 305/87, Rec., p. 1461, punctele 12 și 13; Hotărârea din 7 martie 1991, Masgio, C-10/90, Rec., p. I-1119, punctul 12).

12 În ceea ce privește lucrătorii salariați, acest principiu a fost pus în aplicare și concretizat prin articolul 48 din tratat.

13 În această privință, trebuie reamintit că articolul 48 din tratat exclude, în primul rând, orice dispoziție a unui stat membru care rezervă resortisanților naționali dreptul de a lucra în cadrul unei întreprinderi din acest stat, precum compania portului Genova care a ajuns în fața instanței de trimitere. Astfel cum a dispus deja Curtea (a se vedea, de exemplu, Hotărârea din 3 iulie 1986, Lawrie-Blum, 66/85, Rec., p. 2121, punctul 17) noțiunea de lucrător în sensul articolului 48 din tratat presupune ca o persoană să desfășoare, într-un anumit interval de timp în favoarea unei alte persoane și sub conducerea acesteia, anumite prestații în schimbul cărora primește o remunerație. Această încadrare nu este afectată de faptul că lucrătorul, deși se află într-un raport de subordonare față de întreprindere, este legat de ceilalți lucrători ai acesteia printr-un raport de asociere.

14 Cu privire, în al doilea rând, la existența drepturilor exclusive, trebuie subliniat mai întâi că, în ceea ce privește interpretarea articolului 86 din tratat, jurisprudența constantă a consacrat ideea că o întreprindere care beneficiază de un monopol legal pe o parte semnificativă a pieței comune poate fi considerată ca ocupând o poziție dominantă în sensul articolului 86 din tratat

(a se vedea Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner, C-41/90, Rec., p. I-1979, punctul 28; Hotărârea din 18 iunie, ERT, C-260/89, Rec., p. I-2925, punctul 31).

15 Cu privire la delimitarea pieței relevante, din decizia de trimitere reiese că această piață este cea a organizării de către terți a operațiunilor portuare legate de mărfuri generale în portul Genova și a efectuării acestor operațiuni. Având în vedere în special volumul traficului în acest port și importanța acestuia din urmă în raport cu ansamblul operațiunilor de import și export maritime în statul membru respectiv, această piață poate fi considerată ca reprezentând o parte semnificativă a pieței comune.

16 Mai trebuie menționat că simplul fapt de a crea o poziție dominantă prin acordarea de drepturi exclusive în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat nu este în sine incompatibil cu articolul 86.

17 Curtea a avut totuși ocazia să constate, în acest sens, că un stat membru încalcă interdicțiile prevăzute de cele două dispoziții dacă întreprinderea în cauză este determinată, prin simpla exercitare a drepturilor exclusive care i-au fost conferite, să folosească poziția sa dominantă în mod abuziv (a se vedea Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner, citată anterior, punctul 29) sau dacă aceste drepturi sunt în măsură să creeze o situație în care această întreprindere este determinată să comită asemenea abuzuri (a se vedea Hotărârea din 18 iunie 1991, ERT, citată anterior, punctul 37).

18 Conform articolului 86 al doilea paragraf literele (a), (b) și (c) din tratat, asemenea practici abuzive pot consta în a impune persoanelor care solicită servicii prețuri de cumpărare sau alte condiții de tranzacționare inechitabile, în a limita dezvoltarea tehnică în detrimentul consumatorilor și în a aplica partenerilor comerciali condiții inegale la prestații echivalente.

19 În această privință, din împrejurările descrise de instanța națională și discutate în fața Curții reiese că întreprinderile investite cu drepturi exclusive, conform normelor stabilite de dispoziția națională în cauză, sunt din această cauză determinate fie să solicite plata serviciilor nesolicitate, fie să factureze prețuri disproporționate, fie să refuze să recurgă la tehnologia modernă, ceea ce determină o creștere a costului operațiunilor și o prelungire a termenelor de execuție a acestora, fie să acorde reduceri de prețuri anumitor utilizatori cu compensarea concomitentă a acestor reduceri printr-o creștere a prețurilor facturate altor utilizatori.

20 În aceste condiții, este necesar să se constate că un stat membru creează o situație contrară articolului 86 din tratat în cazul în care adoptă o dispoziție precum cea în litigiu în fața instanței de trimitere, dispoziție care este în măsură să afecteze comerțul dintre statele membre, precum este cazul acțiunii principale, având în vedere factorii menționați la punctul 15 din prezenta hotărâre, cu privire la importanța traficului în portul Genova.

21 Cu privire la interpretarea articolului 30 din tratat solicitată de instanța națională, este suficient să se reamintească faptul că o dispoziție națională care are ca efect facilitarea folosirii abuzive a unei poziții dominante, în măsură să afecteze comerțul dintre statele membre, este în

mod normal incompatibilă cu acest articol care interzice restricțiile cantitative la import, precum și orice măsuri cu efect echivalent (a se vedea Hotărârea din 16 noiembrie 1977, Inno, 13/77, Rec., p. 2115, punctul 35), în măsura în care această dispoziție are efectul de a îngreuna și, prin urmare, de a împiedica importurile de mărfuri de origine din alte state membre.

22 În acțiunea principală, din constatările făcute de instanța națională, rezultă că debarcarea de mărfuri ar fi putut fi efectuată cu cheltuieli mai mici de către echipajul navei, astfel încât folosirea obligatorie a serviciilor celor două întreprinderi investite cu drepturi exclusive a determinat costuri suplimentare și era, prin urmare, în măsură să aibă efect asupra importurilor prin efectul asupra prețurilor mărfurilor.

23 În al treilea rând, trebuie subliniat că, chiar în cadrul articolului 90, dispozițiile articolelor 30, 48 și 86 din tratat au avut un efect direct și creează pentru persoanele de drept privat drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (a se vedea în special, pentru articolul 86 din tratat, Hotărârea din 30 aprilie 1974, Sacchi, 155/73, Rec., p. 409, punctul 18).

24 Prin urmare, la prima întrebare, astfel cum a fost reformulată, trebuie să se răspundă că:

— articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CEE, coroborat cu articolele 30, 48 și 86 din tratat, exclude adoptarea de către un stat membru a unor dispoziții care conferă unei întreprinderi stabilite în statul respectiv dreptul exclusiv de a organiza operațiunii portuare și o obligă să recurgă, pentru efectuarea acestor operațiuni, la o companie portuară alcătuită exclusiv din lucrători naționali;

— articolele 30, 48 și 86 din tratat, coroborate cu articolul 90 din tratat, creează pentru persoanele de drept privat drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze.

Cu privire la a doua întrebare

25 Prin a doua întrebare, instanța națională dorește în esență să afle dacă articolul 90 alineatul (2) din tratat trebuie să fie interpretat în sensul că o întreprindere și/sau o companie portuară care se află în situația descrisă în prima întrebare trebuie să fie considerate ca fiind însărcinate cu gestionarea serviciilor de interes economic general în sensul acestei dispoziții.

26 Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie reamintit că, pentru ca derogarea de la aplicarea normelor tratatului prevăzută la articolul 90 alineatul (2) din tratat să poată avea efect, nu este suficient numai ca întreprinderea în cauză să fi fost investită de autoritățile publice cu gestionarea unui serviciu economic de interes general, ci mai trebuie ca aplicarea normelor tratatului să împiedice îndeplinirea misiunii speciale care i-a fost atribuită acestei întreprinderi și ca interesul Comunității să nu fie afectat (a se vedea Hotărârea din 3 octombrie 1985, CBEM, 311/84, Rec., p. 3261, punctul 17; Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner, citată anterior, punctul 24).

27 În această privință, este necesar să se constate că nu reiese nici din actele de la dosarul transmis de instanța națională, nici din observațiile prezentate Curții, că operațiunile portuare prezintă un interes economic general având caracteristici specifice în raport cu cel prezentat de alte activități ale vieții economice și că, presupunând chiar că aceasta ar fi situația, aplicarea normelor tratatului, în special a celor privind concurența și libera circulație, ar fi de natură să obstrucționeze îndeplinirea acestei misiuni.

28 Prin urmare, la a doua întrebare este necesar să se răspundă că articolul 90 alineatul (2) din tratat trebuie să fie interpretat în sensul că o întreprindere și/sau o companie portuară care se află în situația descrisă în prima întrebare nu pot fi considerate, în temeiul exclusiv al factorilor din descrierea respectivă, ca fiind însărcinate cu gestionarea serviciilor de interes economic general în sensul acestei dispoziții.

Cu privire la cheltuielile de judecată

29 Cheltuielile efectuate de Comisia Comunităților Europene, care a prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de către Tribunale di Genova, prin ordonanța din 6 aprilie 1990, declară:

1) Articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CEE, coroborat cu articolele 30, 48 și 86 din tratat, exclude adoptarea de către un stat membru a unei dispoziții care conferă unei întreprinderi stabilite în statul respectiv dreptul exclusiv de a organiza operațiuni portuare și o obligă să recurgă, pentru efectuarea acestor operațiuni, la o companie portuară alcătuită exclusiv din lucrători naționali.

2) Articolele 30, 48 și 86 din tratat, coroborate cu articolul 90 din tratat, creează pentru persoanele de drept privat drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze.

3) Articolul 90 alineatul (2) din tratat trebuie să fie interpretat în sensul că o întreprindere și/sau o companie portuară care se află în situația descrisă în prima întrebare nu pot fi considerate, în temeiul exclusiv al factorilor din descrierea respectivă, ca fiind însărcinate cu gestionarea serviciilor de interes economic general în sensul acestei dispoziții.

Due	Slynn	Joliet	Schockweiler
Grévisse	Kapteyn	Mancini	Kakouris
Moitinho de Almeida		Rodríguez Iglesias	Díez de Velasco

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 10 decembrie 1991.

Grefier
J.-G. Giraud

Președinte
O. Due